

ültetünk jövőre, 's reá alkalmas termékenyítő időt nyerhetünk, a' minden áldás urától bizonyosan egészséges burgonyát várhatunk. Mire nézve nagy kár az ilyes burgonya iránt kétségbeesnünk.

Sokkal veszélyesebb nyavalya fenyegeti népiünket a' burgonya-kórságnál, melly népünk közt felemelt fővel dühöng, p. o. a' *káromkodás, vallás iránti hűtlenség, a' felsőség 's előjáróság nem becsülése, rágalmazás, irigység, szeretetlenség, uszoráskodás, pazar fényűzés 's dologtalan kezek elszaporodása, mindennemű mértékben való hiányosság* st. p. o. ha a' szegény pór nép egy véka búzát vesz utolsó fillérén, és azt 3—4 itcze hijával veheti, egyfont húst, vagy zsiradékot vesz 's azt egy negyedfont hijával veheti, ha egy itczebot vesz, fáradt tagjainak enyhitésére, 's nem kap többet $\frac{3}{4}$ itczénél, elgondolható, milly keservesen eshetik az ily megkárosítás a' szegénynek.

Ha e' fenemlített veszélyes bajok ellen találunk hathatós ovószereket 's azokat kiirthatjuk a' nép közül, méltán várhatjuk a' minden áldás kutfejétől, amaz édes atyai biztatás rajtunk leendő bizonyos beteljesülését: *ne legyetek gondoskodók eledetelekről, mit egyetek, mit igyatok: tekintsetek az égi madarakat, mert azok nem vetnek, sem nem aratnak, sem a' csűrbe nem takarítanak, mindazáltal mennyei atyátok ellartja azokat; nem de nem drágábbak vagytok ti azoknál?*

Bátky Károly.

Töredékek a' kisdedovási érdekében.

Midőn e' czimú dolgozatimmal a' tiszt. közönség előtt időnként föllépni szándékoztam, mindenek előtt ki kell jelentenem, mikép azt nem teendém 's nem is tehetem most szigoruan összefüggő rendszerességgel, hanem azon módon nyújtandom igénytelen közlésimet, a' mint azt idő, körülmény és viszonyok, sőt tán néha felmerülő egyes nyilatkozatok szerint tanácsosnak vagy sürgetősnek lenni látandom. Meglehet, később rendszeres munkába fűzendem egybe az így időszakilag közlendőket, egyéb kérdések tárgyalásaival együtt, mit mindenesetre azon viszhang határozand meg, mellyre ez ügy találand. Miért is első kérésemet a' nyájas olvasóhoz intézem: ne vesse félre, mennyire ideje engedi, olvasatlanul e' lapokat, sőt szenteljen ha csak pár percig is, nyugodtabb gondolkodást nem mondom e' cikkeknek, hanem az ügynek, melly a' fiatal nemzedék képezését tűzte ki céljául.

Második kérésem a' hírlapok t. szerkesztősegeihez abban áll: ne méltóztassanak azon fenakadni, ha e' cikkeket egyik vagy másik lapban — jobbadán a' Társalkodóban, mint már e' czélra egy évvel ezelőtt többek kívánata szerint felkért lapban közlendem; hanem ha valamely közebbérdekű tárgyat pendít meg, szíveskedjenek azt, ha csak kivonatossan is, becses lapjaikba átvenni, megemlíteni, vagy legalább érinteni; mert hitem szerint a' kisdedovási, mint legelemibb népnevelés, nem olly ügy, melly kizárólag csupán egyik vagy másik pártnak igényelhetné pártfogását; hazai köz ügy ez, melly mint mindnyájunk édes gyermeke, mindnyájunk részvételére érdemes, de melly csak is úgy virágozhatik fel teljes diszre, ha azt minden színű férfiak, 's a' gyöngéd nőnem apai 's anyai keble egyiránt ápolja.

Harmadik kérésem végre szól az ügyavatottabb barátaihoz: ne terheltesse ott és akkor, hol és a' mikor véleményyöket a' fejtegetek, barátságosan hozzá szólni, csak így remélhetvén kölcsönös felvilágosítások, és ha kell, művelt hangu, czáfolások nyomán az ügy kellő kifejlését, melly ekkor még sok tekintetben a' hullámozás stadiumában van.

Még egy szót magam igazolásául: miért kezdem meg e' közléseket már most, vagy ha úgy tetszik, még csak most, 's pedig az időszaki sajtó útján? Felelek először is az utóbbi kérdésre. Önálló munkák ez érdeken, fájdalom, a' tapasztalás tanítja, nem igen számíthatnak olvasó közönségre; úgy hiszem tehát, egyengetni kell előbb az utat, hogy annál nagyobb számmal gyülekezzenek később az ügy barátai. Hogy ezt csak

most teszem, megvallom némileg önbizalmatlanságom okozza, melly eddig tartóztatott olly dolog felhozásában, melly ugyan sok baráttal, de valljuk meg, még sok ellenséggel is bír, 's nem hittem, hogy bár mi csekély eredményt is láthassak a' dolog gyakoribb pengetése után. Hogy azonban már most kezdem tüzetesebb közlésemet, arra azon meggyőződésem nógat, hogy már nem lehet továbbra halogatni a' kisdedovási nyilvánosabb megvitatását most, midőn már a' kormány figyelme is inkább feléje kezd hajolni, most, midőn olly férfiak is szükségesnek tartják az e' tárgy körüli részletes közlést, kiknek ezelőtt elvők lenni látszott: minél kevesebbet beszélni e' dologról, hogy vele zajt ütni akarni ne láttassunk.

Ennyit előleges figyelmeztetésül; 's most már áttérek töredékes közléseim elsejéhez, mellyet, mint egyik legközebb érdekű tárgyat a' k. o. intézeteket terjesztő egyesület életéből merítek.

I. A' központi egyesület jótékony hatása. Minél inkább szaporodnak napjainkban olly részvényes egyesületek, mellyeknek tagjai a' részvény után anyagi hasznot várnak saját személyökre; az ember-barátnak figyelmét annál nagyobb mértékben érdemlik olly társulatok, mellyek tagjai egyenesen csak azon célból teszik le áldozataikat a' haza oltárára, hogy ezek által ember- és honfitársaiknak egyik vagy másik osztályát bizonyos jótéteményben részesítsék a' nélkül, hogy magokra valami haszonnak visszaháramlását csak remélhetnék is. A' jótétemények lehetnek vagy anyagiak vagy szellemiek. Nincs szándékom itt tudósni látszani akaró vitatkozásba bocsátkozni enmagammal: vajjon mellyike a' jótétemények e' két fájának nagyobb tekintetű, és fontosságu; mert hitem az, hogy körülmények, helyzetek 's a' pillanat súlya szerint majd egyik majd másik fajú jótétemény lesz nagyobb fontosságú. Azon egy azonban tisztán áll előttem: mikép mindig csak azon jótét lehet a' magasabb pályalomb, melly czélzataiban, hatása- és eredményeiben aránylag emberibbnek bizonyul. E' szerint tán tétova nélkül kimondhatjuk, hogy — caeteris paribus azon jótét érdemel nagyobb méltánylatot, melly szellemileg, erkölcsileg hat a' föld fiaira, ha ugyan tagadni nem akarjuk, hogy az erkölcsi hatás mindig maradandóbb az anyaginál, 's hogy épen az erkölcsi működés az, melly az embert magasb eredeténél fogva (ellentétben a' pusztá állatissággal) valóban emberileg jellemzi.

De bár mennyire emelkedjék is e' tétel czáfolására az ellenvéleményűek szövege; abban alkalmasint mindoyáján meg egyezendnek: hogy bátran versenyezhet a' diszkoszorúért, 's pedig az első sorában, olly jótévőség, melly mind szellemi mind anyagi tekintetben hat a' polgártársakra, mellynek tehát mind a' mindennapi élet anyagi körében, mind az erkölcsi világ magasztosabb honában egyképen igénye van az elismertetés és méltányoltatásra. Illy szerű jótévőséget tűzött ki magának a' kisdedovási intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület, mellyet rövidség okáért, minthogy egy egy kisdedovási intézetet ápoló kisebb társulatok nagyobb számmal vannak vidékszte is, ez pedig az ország minden részeiből számlál tagokat, 's a' központban székel, csupán ez okból, 's nem tehát valami centralisáló ábrándból, központiának is nevezhetünk Igen is, mint mondam, a' központi kisdedovási egyesület mind szellemi 's erkölcsi, mind anyagi módon törekszik jótékonyágát a' haza gyermekeire kiárasztani, 's azt valóban tennie már is nagy mértékben sikerült. 'S im ezen alaptétel az, mellyet jelen alkalommal bebizonyítani igyekszendem.

Nincs az erkölcsi lét lényegébe mélyebben vágó szellemi működés, mint a' nevelés. Ki ennek bármely stadiumát illetőleg szenteli erőit a' serdülő nemzedékeknek, az fontos szellemi tényezővel járult az emberiség képezéséhez. A' köznevelésnek lehető legelső stadiuma a' kisdedovási. Ki tehát a' kisdedovási mozgítja elő, ennek fejlődését 's terjedését elősegíti, az diszes áldozatot hoz az emberiség oltárára. Em-

litsem é meg ama másik tekintet is, mellynél fogva a' leg-
elemibb köznevelés, a' kisdedová s különösen nálunk kiválólag
szükséges, 's mellynél fogva tehát illy működés nálunk az
általános emberiségi érdemen felül még különösen honfiúi
érdemmel is bír. Ha valahol, bizonyosan nálunk nagy szük-
ség van a' legelemibb nevelésre, mely által az ember-
re és honpolgárrá képezést kellőleg előkészíteni 's mint-
egy lehetővé tenni iparkodjunk.

Ha ez így van -- minek bővebb fejtegetését ez által megelőzöm, szép és nemes munkát vállalt magára tehát a központi kisdedovó egyesület, midőn a kisdedovás ügyének terjesztését vévő czélba. Ezt pedig jobban eszközölhetni nem gondolá, mint az által, ha alkalmas kisdedovókat képeztet egy ezen czélra külön alapított intézetben; mert így a vidékeken keletkező óvóintézetek az ovás valódi elveivel 's modorával megbarátkozott egyedeket nyerhetvén vezérülökül, az ovás tisztá eszméje 's jótékonyága természetes napról napra inkább terjedhet 's megszilárdulhat e' hazában. Arról tehát, hogy az egyesület ez uton ténylegesen segíti elő a nép leg-
elemibb nevelését, úgy hiszem, nincs többé kétség, következőleg az is áll, hogy a' haza népének irányában valóságos erkölcsileg szellemi jótékonytságot gyakorol.

De e' vonalon az egyesület meg nem állapodik. Tehetősége szerint anyagilag is járul a' dicső cél megközelítéséhez. Jól tudván, hogy sok fiatal ember keblében él a' vágy e' pályára léphetni, de, mivel szűkebb anyagi körülményeinél fogva a' képzetetés ideje alatt magát nem élélmezhetvén, e' vágyának teljesítése lehetlenné válnék, ennél fogva segélydíjakban részesíti az e' pályára készülő egyedeknek némellyeit; s e' szerint az, hogy kisdedovók képzethetnek a' haza számára, gyakran csupán e' segélydíjtól, ezen anyagi jótéteménytől van feltételezve, mely nélkül az illetők tán soha sem léphettek volna ezen pályára. Azonban senki se higye, mintha az egyesület ezen segítséget csak olly anyagilag és szellemileg ügyefogyottakra vesztegetné, kik minden egyéb pályáról leszorúlván, csupán itt keresnek mintegy kétségbeesve végmenedéket; megválasztja ő körülmények szerint az egyedeket, jól érezvén, hogy ezen, ez egyesület buzgó pénztárnokának kifejezése szerint, szent pénzeket illő sáfarkodással kell kezelnie. Szinte kétségtelen tehát ez oldalról az egyesületnek anyagi jötevősége.

Ha ehhez vesszük még azt, hogy a' kisdodvás gyakorlati alkalmazásában is bizonyítja jótékonyágát az egyesület-erkölcsileg ugyan a' képezőintézetével összekapcsolt példány-ovointézetbe járó kisdodok legelemibb nevelésével általában, anyagilag pedig itt is különösen a' szegényebbeknek ingyen ovatásával, kétségtelenül kiviláglik: mikép ezen egyesület mind az ügytenyésztés elméleti, mind az ovás gyakorlati mezején szellem-erkölcsi 's anyagi jótéteményekkel egyiránt járul a' haza fiatal nemzedékének emberibb értelembeni felvirágoztatásához.

'S e' szempont az, melyet sokan talán nem méltatnak egész figyelemre, e' szempont az, melyre a' melegekblü hazafiainak részvétét különösebben fölkérni bátorodom. A' központi kisedovó egyesület tagjai oly ügyre áldozák évenkénti hat, vagy örökítő száz forintokat, mely mind szellem-erkölcsileg, mind anyagilag jótékonyan hat a' hon nemzedékére's a' köznevelés ügyének előmozdítására. E' pénzek oly tőkét képeznek, melynek kamatait a' hazában működő kisedovók fáradozásai, 's a' felserdülő ifjuság emberibb képzettsége, észrevétlenül bár, de százsoros apró adományokban fizetendik a' haza jóllétének viszsza. 'S van é, lehet é valaki annyira elfogúlt, hogy illy czélú, illy hatású egyesületet más, bár szinte igen nemes czélú, igen jótékony hatású egyesületek mellett, háttérbe szorítani's mintegy feledni akarna? Nem, nem lehet; mert el kell valahára ismerni azon igazságot, meg kell hallgatni a' haladó időnek szózátát: hogy a' legegyszerűbb köznevelés Magyarországon a' legsürgetőbb közszükségek egyike! 's igen, voltak és vannak is é,

hazának számos lelkesei, külön rólok szólni tán más alkalommal engedtetik, kik amaz igazságtól bensőleg áthatva évek óta helyzetbe tévők és teszik az egyesületet, hogy szép céljának férfiasan megfelelhessen, 's üdvös hatását ha szinté néha küzdelmek között is eredményesen eszközölhesse. Mellőzve most azt, hogy az egyesület, ha még jobban pártoltatnék, még teljesebben máködhetnék céljai megtestesítésére, lássuk, mennyire nyilatkozott az ő hatása eddigél azon erő szerint, mely a hazától az ő sáfárlására bízott, mind szellemi mind anyagi tekintetben; mit legcélszerűbben egy kis statisztikai összevetéssel tehetünk.

(Folytatás követ.)

Baranya földirati, statisztikai és történeti tekintetben 's a' pécsi term. tud. gyűlés,

(Folytatás).

Ezen szabadsági derü után mégsem üdült fel egészen a' vidék, mert most honfiak rongálták egymást 1704. évig. Mióta a' sokáig üldözött béke visszaszállt, annyira szaporodott megint Baranya népsége, hogy most 231,226 lélek lakóit számban csak 7 megye haladja felül; minden négyeszőg mérőföldön 2,822 lélek lakik, 's van 1 sz. k. v., 13 mv., 311 falva és 25 népes pusztája. Nyelvre nézve háromféle a' nép: magyar: 101,062; német 74,290; rác: 48,372; ezekhez tartozik még 1760 zsidó, és vagy 400 főnyi cigány, kik közül 245 Siklóson lakik. Vallásra nézve kathol. 163,339, ágostai vallású: 5349; tós gyökeres magyar ajku ref. 37,483; n. e. gör. h. 16,456. Magyar lakik 372 helységben, német 278-ban; rác 77-ben; zsidó mindenütt. A' magyar lakos többnyire középmagasságú, bátor, őszinte, mellette pedig engedékeny természetű, szorgalmas, mesterséget űz, bányász, fuvaros, földet, szőlőt mivel, mindenféle faeszközöket 's gyékényt készít és kereskedik vele, része vakmerő halász, mi pedg egész lényében jellemzetes, az: hogy könnyelmű-jövőjével vagy is jobb sorsával mitsem gondol, 's a' mult emlékének sem sokat áldozik. Az itteni német, ki a' török elűzése után települt meg, vas szorgalmu, takarékos, gondos, rend és haszon-szeretet mellett a' lótenyésztést űzi. Minden jobbágyság közt legjobb módú. Közölk néha az akaratosság, önhaszonkeresés, játékoság árnyazata tűnik fel. A' rácznak elismert erényei a' jószívűség, vendégszeretet, szülőhelyhez ragaszkodás, békétűrés, vallásos buzgóság; ellenben tunya, pazarló, hirtelen haragu, boszuálló, és éketlen káromkodó, miben még a' magyaron is tul tesz. Természeti gazdagságban e' föld kitünő helyen áll: aknái mélyétől kezdve az ember legparányibb szükségeig mindent terem, kálászarányban csillogó téreket, nyáj-tápláló dús réteket, becses borárgzatu szőlőhalmokat, tölgy és bükk-koszorus, hajtandó 's hihetőleg jelenleg is vas-és márványgazdag hegyeket találhatni. Termeszt Baranya búzát, rozsot, árpat, zabot, kölest, pohánkát, repczét, mákot, burgonyát, dohányt, káposztát, czukor- és karórépát; de általán sokkal kevesebb takarmányt mint mennyit természetnie kellene, ha gazdaságtal, 's főleg a' nagy figyelmet igénylő állattenyésztés jobb lábra állana. Bor van elég, évenként egy millió akónál több természetlik; jeles és tartósak: a' szilvási, szentmiklósi, pécsi, pellérdi, bodolyai, kői, ürögi 'stb. elsőség az európai hírv villányit illeti, mely a' burgundiaival méltán vetelkedik. A' gyümölcs Baranyában nagysága, ize és jósága által kitünő. Ezen utóbbi gazdaszati ágat illetőleg nem rég alakult a' Hegyháton egy kis társulat, mely fa-és szőlőiskolájából csemetékkel 's nemefaju szőlőveszszókkal kívánja a' köznépet ellátni. A' műpar már szép reményre jogosít, mert Baranya az ipar minden kellékeivel bir; mellette vonuló Dunánk világkereskedésre kecsegteti's a' Dráva eddigi kártékony járásában szabályoztatván kincsforrássá válhatik. A' hegyek, némely érczet kivéve, mindent teremnek, 60 féle szépnél szebb márványt, mely nemcsak mészégetésre hanem szob-